

numeroase, cu atât acțiunile bandelor și ale rețelelor criminale sunt mai „dure”, mai violente, mai periculoase, întrucât *au ce apăra* și apelează la orice mijloc pentru a proteja „economia subterană” sau „piața neagră” care le aduc venituri extrem de mari. De pildă, numai într-un punct de vânzare a drogurilor (pus sub observația poliției pariziene) se distribuiau zilnic aproximativ 500 de doze de heroină obținându-se anual un profit net („scutit” de impozite) de peste 10 milioane de Euro. Așa se explică violența fără precedent din zonele ghettoizate sau sanctuarizate.

IV.3. Televiziunea și criminalitatea

După 1923, atunci când s-a transmis *prima imagine la distanță*, și când, practic, s-a născut *televiziunea*, acest gigant devorator de spații și timp a reușit să acapareze aproape în întregime *sfera comunicării de masă*. Atât de mult s-au înmulțit *ecranele de televiziune*, încât acum trei *decenii* se vorbea deja că în SUA *copiii* au trei părinți: *tatăl, mama și televizorul*. Prin vehicularea imaginii, fie reală, fie confecționată artistic, televiziunea a acoperit aproape întreaga apetență de cunoaștere și informare, de modelare a gustului artistic, a *stilului de viață*, a conștiinței umane. Nu rămâne îndoială că prin posibilitățile sale legate de subtilitățile tehnice, televiziunea a schimbat *destinul uman*, în mare măsură, firește, în bine.

În conștiința omului civilizat, televiziunea a devenit cel mai puternic factor de *influențare* și, de aceea, și cel mai abil instrument de *manipulare*, atât în sens pozitiv, cât și în sens negativ, pentru că marea forță de penetrare a imaginii televizate în intimitatea spațiului nostru afectiv și mental are avatarurile ei. și astăzi, cel puțin în țările cu grad înalt de civilizație, *colateralele agresive* ale emisiilor de televiziune au devenit uneori tragice.

Imaginea, fie ea mediată și tehnologic, are pentru cunoașterea logică și trăirea *psihoafectivă* un impact virulent datorită realității plastice și elementelor senzoriale pe care le conține. Ea este ușor de înțeles, și este cel mai veridic, cel mai viu și cel mai accesibil mijloc de *comunicare*, pentru că este capabil să transmită semnale *paraligvistice*, cu o codificare care ține de formulele primare ale existenței umane.

Este mai puțin *traumatizant* și mai ușor să suporti o informație *oarbă* (fără reprezentare imagistică) asupra unei crime, oricât ar fi ea de *oribilă*, decât să o vezi în realitate, trăind, prin participarea afectivă, actul *criminal*, realizând astfel o identificare cu agresorul. Devii, astfel, coautor al atacurilor violente. Nu mai trăiești imaginar *agresivitatea*, ci real, pe viu. Toate acestea acționează asupra agresivității *latente*, care are astfel șanse să se manifeste. Dacă pentru a fi informat prin limbajul scris în direcția formelor de manifestare a agresivității este necesar să faci un *efort de cultură* – formă de *activitate căzută în desuetudine*, emisia

televizată constituie un mijloc foarte accesibil și omniprezent pentru toate vârstele și gradele de cultură.

Un *prim raport* privind impactul televiziunii asupra *violentei la copii* a fost realizat în 1972 în SUA. Concluzia a fost că, în mare, există o *determinare a violentei pe această linie*, dar că ea este mai concludentă la o *anumită categorie de copii*, sugerând lipsa de *temei real a temerii privind exacerbară violentei*. Se pare că aceste concluzii au fost influențate de unele persoane din comisie, interesate în a *susține financiar televiziunea*.

Un al doilea raport din 1982, dar de data aceasta cu *specialiști neimplicați motivațional*, concluziona că legătura dintre *violența televizată și comportamentul agresiv este clară și evidentă*⁶⁴.

În fostele țări comuniste, creșterea frecvențială a agresivității stă sub un complex de factori, cum ar fi *liberalizarea mass-media*, prin care se fac cunoscute faptele agresive trecute sub tăcere în perioadele sociopolitice anterioare, *creșterea libertății generale de mișcare* prin „democratizare”, slăbirea bruscă a *controlului social*, accesul la mijloace de agresare (arme), precum și creșterea *averii personale* la unii indivizi (bani, autoturisme).

Dincolo de problematica recunoașterii influenței exercitate de conținutul violent al mijloacelor de comunicare în masă asupra tendințelor agresive la om, o problemă de mare acuitate este cea a mecanismelor prin care operează respectiva influență. Răspunsul privind învățarea prin imitare este insuficient, dar se operează unele detalieri cu valoare semnificativă. În cercetarea lui Baron și Byrne, *expunerea la violență* prin mass-media are, cu excepția efectelor de *chatarsis*, care în anumite condiții funcționează reducând tendința agresivă, efecte ce duc la creșterea agresivității. Acestea acționează prin următoarele:

- *Dezinhibiția* care slăbește constrângerile și reținerile față de agresiune (elemente de reținere construite prin *socializare și educație*). Aceasta deoarece, în paralel cu violența promovată prin mijloacele de comunicare în masă, cu finaluri de delincvenți *pedepsiți*, apar asociate cu imaginea acestor aureolări din obținerea de câștiguri importante, de prezentări estetice deosebite (personaje frumoase, elegante), încât în cele din urmă aceste modele devin dorite, demne de urmat.

- *Contactul vizual cu tehnicile de luptă și mijloacele de agresivitate* pe care și le pot însuși, atrași de caracterul spectaculos al multor scene violente, precum și utilitatea învățării unor „trucuri”, a însușirii unor scenarii, dezvoltând ulterior secvențe acționale identice.

- *Afectarea operaționalității sistemului cognitiv* prin încărcarea gândirii și a memoriei cu orientări conștiente sau subliminale – la interpretări și acțiuni în termeni de agresivitate.

⁶⁴ R. Baron, D. Byrne, *Social Psychology*, Allyn and Bacon, Boston, 1991, p. 14; „Journal of Popular Film and Television”, 1998.

• Se produce astfel o *desensibilizare emoțională* față de victime prin insistarea și acomodarea emoțională cu scene de cruzime, reducând atitudinea empatică de milă față de victime. Persoanele care practică violența, în general, sunt zugrăvite ca fiind persoane cu sânge rece, iar practicarea pe ecran a violenței, fără îngrădiri emoționale și morale, devin modele de comportare „echilibrată – stăpânită”. Ca o rezultată a desensibilizării emoționale crește violența sexuală. La motivele generate de influența mass-media se însumează și incitarea libidoului sexual. Pe această linie de preocupări, Zillmann formulează teoria *transferului excitației*. Conform acestei teorii, ceea ce este important nu este sursa reală a provocării, ci percepțiile pe care le are individul privitor la această provocare. Zillmann propune, împreună cu colaboratorii săi, un model de excitație – valență privind efectele pornografiei asupra agresivității, scoțând în evidență că filmele erotice plăcute pot servi la reducerea comportamentului agresiv, în timp ce filmele erotice neplăcute (cu scene de sadism sau masochism), pot duce la creșterea agresivității. Pornografia violentă produce efecte clare de ordin fiziologic și cognitiv.

Un articol publicat în 1998 într-o revistă americană de sociologie surprinde noi nuanțe ale rolului pe care îl are *mass-media* în proliferarea violenței și a criminalității.

Violența este o problemă complicată, cu multe dimensiuni în legătură cu care *opinia publică* este cel mai adesea greșit informată. Între 1990 și 1995, *rata omuciderilor* în rândul tinerilor până la 19 ani a crescut cu 92%, iar în rândul tinerelor femei afro-americane rata a crescut cu 184% în același interval de timp. În 1990 omuciderea era a doua cauză a mortalității, după accidentele rutiere, tinerii fiind cel mai adesea implicați. Pe lângă acestea, între 1980 și 1992 rata suicidului în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între 10 și 14 ani crescuse cu 121%, iar în cazul tinerilor cu vârste cuprinse între 15 și 19 ani rata crescuse cu 127%. În afara costurilor umane implicate, violența atentează și la resursele societății; costurile reclusiunii tinerilor cu vârsta de peste 12 ani acuzați de viol, tâlhărie, jaf armat au fost de 178 miliarde dolari, între 1987 și 1990.

Nu este de mirare, în acest caz, că cele mai des difuzate știri din rețeaua americană de televiziune au criminalitatea ca principal subiect. Buletinele de știri au fost des criticate pentru acest lucru. Studiile efectuate asupra violenței prezentate în buletinele de știri au sugerat că o asemenea abordare a violenței prezintă o imagine incompletă a unei importante probleme sociale: accentul prea mare pus pe violența criminalității ar cultiva un sentiment de insecuritate în ceea ce privește spațiul social al opiniei publice. Un chestionar aplicat în *Los Angeles* a condus către următoarea concluzie: 80% dintre intervieuați au afirmat că modul în care mass-media a prezentat faptele antisociale *le-a amplificat frica personală* de a deveni victimă. În același timp, *buletinele de știri* au fost acuzate în legătură cu prezentarea distorsionată a imaginii tinerilor. Aproape 48% din *știrile de televiziune* aduc în prim plan *tinerii implicați în acte antisociale*, mergând până la

detalii legate de investigații și de condamnările judecătorești. și, deși *sărăcia* este una dintre principalele cauze ale criminalității în SUA, mass-media a încurajat tendința de a *blama tinerii infractori* pentru propriile probleme, de pe urma cărora întreaga societate are de suferit. Tot în cadrul buletinelor de știri se proliferază *discriminările legate de rasă*. De exemplu, *infractorii afro-americani* sunt mult mai des prezentați la știri decât infractorii albi, cu toate că *rata criminalității* în rândul acestora este mult mai scăzută. De asemenea, juxtapunerea reportajelor care reflectă o integrare completă a tinerilor afro-americani în societate cu imagini care îi prezintă ca fiind *infractori și victime* în același timp, reduce capacitatea opiniei publice de a înțelege pericolul barierelor discriminării.

Dar televiziunea are și o importantă funcție de *prevenire* a criminalității. Buletinele de știri îndeplinesc cea mai importantă funcție din acest punct de vedere pentru că majoritatea tinerilor le urmăresc. În ceea ce privește modul în care *tinerii și violența* sunt prezentate în mass-media, un studiu realizat de *Berkeley Media Studies Group*, în care s-au analizat *214 ore din buletinele de știri* de pe întreg teritoriul Californiei, în perioada 19 septembrie – 2 noiembrie 1993, concluziona: *reportajele despre violență și criminalitate s-au aflat pe primul loc* în topul știrilor. Peste 8000 de reportaje erau pe această temă. Realizatorii considerau că cele mai atractive erau reportajele despre criminalitate și tocmai de aceea ele erau plasate la *începutul* buletinelor de știri, la fel ca în România în zilele noastre. Dintre aceste reportaje, în 68% erau implicați tinerii. De câte ori aceștia apăreau în buletinele de știri ei erau fie *victime*, fie *infractori*, implicați în fapte penale cel mai adesea comise cu *violență*. De puține ori buletinele de știri includeau și reportaje focalizate pe realizările tinerilor. Aceștia au fost rareori creionați în circumstanțe pozitive, și pentru ca acest lucru să fi fost posibil, ei ar fi trebuit să dea dovadă de *abilități* extraordinare. Doar 6% din totalul reportajelor erau centrate pe realizările acestora.

Reportajele pe *tema violenței și a criminalității* prezentau evenimentele *izolate* de contextul social general. În 80% din cazuri, *cauzele* care au generat actele violente erau fie *ignorante*, fie *slab accentuate*. Faptul că aceste „povestiri” erau prezentate disparat a întărit convingerile opiniei publice că *acțiunile individuale* reprezintă singura soluție la problemele generate de violență. Chiar și atunci când „povestirile” erau *contextualizate*, cel mai adesea acest lucru se făcea din perspectiva „știri de pe urma cărora poți învăța” – acțiuni *individuale* în fața violenței – mai degrabă *decât* din perspectiva condițiilor sociale care le-au favorizat.

Buletinele de știri ale televiziunii californiene prezintă o imagine *distorsionată* a tinerilor și a actelor de violență în care aceștia sunt implicați. Deși majoritatea tinerilor *nu* sunt violenți, circumstanțele în care aceștia sunt prezentați *sunt exagerat de violente*. Faptul că reportajele care îi puneau pe tineri într-o lumină pozitivă nu se refereau strict la tinerii din comunitatea locală, a avut consecințe directe asupra respectului de sine al acestora.

Acest studiu a urmărit și rolul pe care *tinerii* îl joacă în aceste reportaje, ipostazele în care sunt prezentați, precum și mesajul pe care încearcă să-l transmită. Premisa de la care s-a pornit a fost aceea că *tinerii* prezentați în aceste reportaje *devin imagini vii ale acestora*, având un puternic impact asupra audienței. *Imaginile vizuale* sporesc credibilitatea știrilor din cauză că telespectatorii *au convingerea că sunt martori* la ceea ce se întâmplă, putând trage propriile concluzii. În mod particular, finalurile reportajelor în care sunt prezentați oameni neobișnuiți în ipostaze neobișnuite se numără printre imaginile vizuale cel mai ușor de reamintit. În 64% din cazuri, ipostazele în care apăreau interlocutorii erau:

- martori sau victime ale infracțiunilor violente, incluzându-i pe cei care vorbeau din *perspectiva victimei*, inclusiv *prietenii și familiile victimelor*;
- oricare persoană de pe stradă – cineva intervievat pentru a comenta o anumită temă, incluzând vecinii cuiva care fusese subiectul unui reportaj anterior, membri ai comunității sau alte persoane aflate întâmplător în preajmă în timpul filmărilor;
- reprezentanți ai sistemului de constrângere legală, inclusiv *poliția, agenții federali, gărzile de securitate*;
- reprezentanți ai sistemului justiției *penale*, incluzând oricare persoană care lucrează în sistemul judiciar, cum ar fi *avocații, judecătorii* sau cei care lucrează în sistemul *justiției criminale*, și anume: *gardieni din închisoare*, ofițerii de probațiune;
- *criminalii* sau *suspecții*, inclusiv cei acuzați sau condamnați pentru o infracțiune sau cei investigați, numărau 10% din totalul interlocutorilor acestor reportaje⁶⁵.

Interlocutorii albi apăreau cel mai frecvent în aceste reportaje în postura de *victime* ale unor infracțiuni neintenționate, în timp ce promotorii violenței și ai criminalității erau *tinerii de culoare*. Acest fapt atrăgea simpatia opiniei publice pentru *tinerii albi* și discriminarea *tinerilor de culoare*.

Punând în prim plan *tinerii* în buletinele de știri, sprijinul opiniei publice pentru a răspunde violenței prin măsuri represive nu surprinde. Violența la care părtași sunt *tinerii* este mai „atractivă” decât violența care îi implică pe adulți. Acest lucru distrage atenția de la o intervenție adecvată în spațiul social.

Tocmai de aceea s-a pus întrebarea: *Cine* ar trebui să-i reprezinte pe *tineri* în cadrul buletinelor de știri? Cineva spunea că *dacă nu există în mass-media, nu există deloc*. Pragmatismul întrebării este dacă cei care nu sunt reprezentați în mass-media vor fi privați de sprijinul și de resursele societății. Cei reprezentați beneficiază de standarde sociale, politice și culturale mult mai înalte. De aceea *tinerii* ar trebui să se reprezinte ei înșiși. *Tinerii* au nevoie de sprijinul comunității pentru a li se reabilita imaginea în fața opiniei publice.

⁶⁵ M. Petcu, *Delincvența. Repere psihosociale*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1999 și C. Păunescu, *Agresivitatea și condiția umană*, Ed. Tehnică, București, 1994.

Faptul că majoritatea reportajelor despre acțiunile violente îi implică pe tineri dă naștere *prejudecăților și discriminărilor*. Majoritatea specialiștilor în prevenirea criminalității argumentează că este *important ca tinerii să vorbească ei înșiși despre violență*, pentru că ei sunt în primul rând afectați de aceasta și, deși ignorați, ei își transformă punctele tari în soluții. Avocații susțin ideea că, deși tinerii dețin o parte a soluțiilor, ei sunt în același timp și o parte a problemei.

În ceea ce privește modul în care televiziunea afișează *violența*, studiul sugerează că este necesară o limitare a procedurilor clasice de prezentare a știrilor în sensul că sunt necesare contextualizarea infracțiunii și prezentarea circumstanțelor în care s-a produs. Acest lucru presupune:

- a include informații despre factorii de risc;
- a surprinde legătura dintre personajele implicate. Sunt ei prieteni, cunoștințe sau necunoscuți? Este alcoolismul un factor favorizant al criminalității? Care sunt costurile criminalității?
- a surprinde *costurile* infracțiunilor pentru familiile victimelor și pentru comunitate. Cât costă spitalizarea victimelor? Copiii, victime ale violențelor, beneficiază de consiliere?

Aceste întrebări de rutină ajută opinia publică să înțeleagă faptul că violența în rândul tinerilor nu este întâmplătoare și inevitabilă, ci că ea poate fi prevenită.

De-a lungul timpului, *scrierea* a fost un mijloc de comunicare pentru cei inițiați. Abia epoca industrializării intense a impus o accelerare a *multiplicării* și a răspândirii scrise a informației, la început din motive *comercial-publicitare* și apoi extinzând aria și la evenimentul senzational. *De ce senzational?* Pentru că el *șochează* prin noutatea și insolitul lui, prin *nevoia de informație*, dar deschide și calea agresiunii informației vieții psihice.

Recepționarea pe un interval mic de timp a relatărilor voit *îngroșate*, cu sublinierea insistentă a detaliilor de *cruzime*, de *macabru*, de *groază*, produce la nivelul sensibilității afective a omului un traumatism prin efectul de șoc, dar și prin creșterea amenințării asupra propriei existențe. Dacă ne gândim că cel puțin de un secol încoace, dar mai ales în perioada ultimilor 50 de ani, sute de mii sau milioane de *crime, violențe, jafuri, violuri* perturbă echilibrul nostru sufletesc prin articole fulminante, ne putem da seama că în *inconștientul* nostru *se definește o lume a agresivității*, o *lume a groazei* care există pretutindeni, în comunitatea noastră, pe strada noastră, în casele noastre. Ce poate determina în plan psihologic un asemenea mediu ambiental? O profundă teamă care exacerbează nevoia de apărare, care, de asemenea, duce la o *intensă manifestare a agresivității latente*.

Frica, anxietatea exacerbează încordarea nervoasă și instinctele de conservare și apărare. Copleșit de violență, omul este totdeauna pregătit să răspundă spontan tot cu violență.

Informația scrisă despre violență constituie o *formă de învățare* a comportamentelor *agresive*, oferind chiar o *motivație* a acesteia în lupta pentru existență.

Omul normal nu are un apetit special pentru recepționarea evenimentelor violente sau tragice în formă brută. Este dovedit faptul că cel puțin 50% din oameni nu pot rezista la perceperea directă a unei crime sau a unui accident cu victime deoarece aceste fapte depășesc capacitatea emoțională normală. Falsa impresie că acești oameni doresc să citească aceste informații în propria casă, în momentele de relaxare, este o *speculație comercială*. Relatarea scrisă este numai o *mediere* care estompează reacțiile emoționale imediate, dar cele de *acumulare* a tensiunii, a fricii, a emoției de groază nu sunt anihilate, căci procesul de im-pregnare afectogenă crește.

Pe de altă parte, relatarea cu amănunte, *uneori picante* a unor acțiuni violente, oferă *modele mintale* pentru foarte mulți potențiali ucigași sau agresori, prin forță de sugestie și informație metodologică.

Dar ziarul nu este singurul mijloc de comunicare a violenței. După cum se știe, există o secțiune a literaturii care cuprinde *romanul polițist* sau *literatura de groază*. Din nefericire, se crede că proliferarea literaturii care alege formele *patologice* ale *agresivității*, în special *patologia sexualității* sau *crima organizată*, ca subiecte prioritare pentru diferite genuri nu poate fi pusă sub control valoric în plan artistic. Oricine este liber să dispună de viața sa, dar societatea nu ar trebui să vândă la colț de stradă *metodologia* suprimării vieții, ci, dimpotrivă, să se apere de aceste agresivități.

Suprimarea vieții altuia sau a propriei vieți nu este un act normal, în ordinea evoluției condiției umane, ci se include în sfera *crimei organizate*. În fond, *otrava* literaturii *agresive* este căutată de cititorii cu trăsături mai mult sau mai puțin patologice, dar, în baza principiului libertății greșit înțeles, este căutată și de *copii*, și de *adolescenți*, la care efectele *imaginative* și *emoționale* pot constitui impulsuri secrete către comportamentele agresive, sau pot devia liniile de forță ale dezvoltării personalității.

Din nefericire, modalitatea de *propagare a agresivității* prin limbajul scris a intrat în concurență cu alta și mai puternică, datorită efectelor ei traumatice, și anume *imaginea traumatizantă*.

În concluzie, *impactul* mijloacelor mass-media asupra proliferării violenței și a criminalității este o realitate care nu poate fi ignorată. Evenimentele din ultima perioadă au accentuat ideea că televiziunea în particular poate să fie atât un mijloc de prevenire a agresivității, cât și o promotoare a acesteia, categoria de populație cea mai expusă fiind tinerii, din cauza imaturității acestora și a puterii de sugestie pe care o are imaginea vizuală. Astfel, violența devine pentru ei mijloc de *defulare* și de *dezinhibare*, cu consecințe imediate asupra întregii comunități din care aceștia fac parte, mai ales sub aspectul costurilor umane și materiale.

IV.4. Opinia publică și „statutul criminalității”

Evenimentele din 1989 au provocat în opinia publică românească transformări semnificative în plan axiologic care generează, în raport cu scara de valori sociale, reacții ambivalente și evaluări contradictorii atât la nivel individual, cât și la nivel societal. Printre erorile „percepției publice” și „evoluțiile originale” ale mentalului colectiv românesc privind „explozia” faptelor deviante sau criminale întâlnim:

Mitizarea „stării de violență” sau a actelor ilicite, delincvente sau anomice: „avem și noi bandele noastre de cartier, am intrat, deci, în lumea civilizată”.

Psihoza colectivă a devianței și criminalității este, în societatea noastră, trecătoare; ca orice modă și aceasta va fi înlocuită cu altceva, mai ales pe măsură ce mass-media va obosi să-i acorde o atât de mare importanță (anchetele noastre empirice au pus în lumină o asemenea *ipoteză*).

Respingerea fenomenului, îndeosebi a dinamicii criminalității sau a dimensiunilor supraevaluate ale faptelor anomice inculcate în „perceperea publică” prin intermediul mijloacelor de comunicare de masă. O asemenea opinie este favorizată și de politica oficială tolerantă sau de subapreciere a *stării anomice reale* din societatea românească: „noi nu avem așa ceva”, „bandele urbane sau rețelele mafioate sunt specifice țărilor occidentale”, „nu avem drogați” s-a afirmat până acum câțiva ani! S-a probat, din păcate, prea târziu că avem persoane care se droghează, mai ales minori, că există un real fenomen al bandelor și al rețelelor criminale.

Intervențiile dure nu sunt bune, ar fi distructive, pe când prevenția ar fi mult mai eficientă. În fapt, *toleranța excesivă* a conduitelor deviante și a faptelor criminale a determinat, alături de alți factori, o creștere alarmantă a acestora și prin aceasta, o reducere la fel de alarmantă a siguranței cercetătorului atât în spațiul public, cât și în spațiul privat.

Starea anomică, inclusiv cea infracțională, „se înscrie în limite normale”, fenomenul „este real, dar nu grav” și „există mijloace eficiente de prevenție sau eliminare”, au afirmat mult timp factorii oficiali de acțiune în acest domeniu. Din păcate, între timp fenomenele deviante și ale criminalității au avansat semnificativ în spațiul social și au pătruns în tot mai multe domenii și segmente ale vieții sociale. În gospodăria familială, de pildă, *violența domestică* constituie un fenomen aproape obișnuit care preocupă tot mai mult societatea globală. În spațiul școlar au apărut fenomene violente fără precedent: bande de elevi care distrug bunul public, fură cataloagele drept răzbunare. Pentru eșecul școlar, „impun taxe de protecție”, după modelul rețelelor mafioate urbane, instaurează teroarea „în cartier”, inclusiv în raport cu proprii profesori sau părinți. Reacția organismelor

abilitate este de regulă tolerantă, adică „politică”. Nu trebuie să stigmatizăm „tânăra generație” se spune adesea în rândul inspectorilor de învățământ.

Experiența țărilor care au trecut prin perioade dificile în domeniul infracțional și al violenței „în spațiul social”, experiența utilă unei țări ca România, arată că, „scăpate de sub control”, actele de delincvențe determină populațiile pașnice fie să reacționeze brutal, fie să condamne organismele abilitate ale societății pentru lipsa lor de reacție și eficiență. Țara noastră oferă exemple de păcate, deosebit de grave în această privință („revolta” sătenilor din unele localități din zonele Bacău, Constanța, Târgu Mureș etc., încercările de „a-și face singuri dreptate”). *Sondajele de opinie* din ultimii ani atât din România, cât și din alte țări, au pus în lumină „la loc de frunte” *sentimentul de insecuritate* al cetățeanului. Rezultate ale anchetelor empirice vor fi prezentate în capitolul consacrat *Cercetării sociologice de teren* a devianței și a criminalității. În Franța, de asemenea, pe primele locuri figurează fenomenul imigrației clandestine și insecuritatea cetățeanului (47% respectiv 43% potrivit unui sondaj SOFRES, 1997). S-a lăsat, în acest sens, conceptul „efect de cartier” despre care s-a vorbit și în cadrul dezbaterii de la Televiziunea Franceză (France 2) din 13 mai 2002: cartierul însuși ghetozat, marginalizat, lipsit de echipamente sociale, golit de „viață economică” reală și licită, dă naștere bandelor agresive și faptelor violente.

IV.5. Dinamica devianței și a criminalității în România

Cercetările efectuate relevă, în ceea ce privește manifestarea fenomenului de delincvență juvenilă în România, câteva trăsături specifice cum ar fi: deplasarea ponderii actelor de delincvență de la grupurile mai mari de vârstă la grupurile mai mici; depășirea limitei de la care putem caracteriza un act antisocial comis de un minor numai ca devianță sau predelinvență; accentuarea caracterului grav al unor delikte comise de către adolescenți (omor, tâlhărie, viol etc.); creșterea fenomenului de recidivă în rândul unor categorii de adolescenți.

Un studiu efectuat recent privind situația delincvenței juvenile relevă o întregă serie de aspecte semnificative, privind evoluția și caracteristicile delincvenței juvenile în România:

a. În perioada 1983-1986 se constată o creștere de peste 3 ori a numărului participanților minori la săvârșirea de infracțiuni față de anul 1981, cu apogeul în 1985, situație întâlnită anterior Revoluției doar în perioada de puternică criză economică a anilor 1954-1955. Din analiza cauzelor ce au determinat această explozie a delincvenței juvenile – într-o perioadă în care factorii economici nu prezentau diferențe semnificative față de anii anteriori – se desprinde concluzia că

situația aceasta e urmarea aplicării Decretului Nr. 770/1.10.1966 privind reglementarea întreruperii sarcinii. Astfel, în perioada 1982-1985, primele generații născute începând cu 1967 au împlinit vârsta de 15 – 17 ani, din rândurile lor recrutându-se majoritatea participanților la săvârșirea de infracțiuni.

Aplicarea dură a prevederilor acestui act normativ a constituit, totodată, o motivație serioasă pentru numeroase femei de a încerca să întrerupă sarcina prin metode empirice care s-au soldat adesea cu traumatisme fizice și psihice atât asupra părinților cât și asupra nou născuților (personalități deviate, alienare intelectuală). Mai mult decât atât, numeroase femei cu tulburări instinctiv-volitive, intelectuale și afective, persoane cu traumatisme și tulburări endocrine au fost obligate să nască copii nedoriți, cu predispoziții ereditare ce au declanșat comportamentul deviant.

La aceste tulburări psiho-fiziologice s-au adăugat o serie de curențe de natură economică, precum și numeroase disfuncționalități din sistemul educativ și din activitatea unor factori cu atribuții de control social.

b. O reducere masivă a numărului minorilor infractori se constată în 1988 – 1989, ani în care delincvența juvenilă, înregistrează unele din cele mai joase cote din ultimii 35 de ani. Dintre cauzele care au determinat acest fenomen ar fi:

- După explozia natalității din perioada 1967 – 1970, a urmat o perioadă de reducere apreciabilă a acesteia (aproape la jumătate);
- În 26 ianuarie 1988 a fost emis Decretul Nr. 11 privind amnistierea unor infracțiuni și reducerea penală pentru un număr sporit de infractori, absolvind de răspundere toți minorii ce au săvârșit fapte penale;

c. Din anul 1990, delincvența juvenilă începe să se înscrie pe o linie ascendentă fiind înregistrate cele mai înalte cote din ultimii 40 de ani. Factorii ce au determinat această creștere spectaculoasă sunt, în general de ordin economic, social și cultural. Perioada de tranziție a generat în mod obiectiv efecte economice imprevizibile, care la rândul lor au devenit cauze imediate ale multora din disfuncțiile apărute pe plan social.

Scăderea nivelului de trai s-a resimțit și se resimte cu preponderență în imposibilitatea satisfacerii unor trebuințe fundamentale, în renunțarea silită la obținerea unor articole și produse de strictă necesitate. Afectarea generală a condițiilor de viață îi determină pe oameni să caute soluții de obținere a unor venituri compensatorii, de multe ori, chiar pe căi ilicite. În egală măsură se poate remarca vizibilă diminuare a autorității și funcției de control social a familiei, inclusiv în mediul rural, unde aceasta reprezenta modelul stabilității și moralității.

În amplificarea delincvenței, un rol însemnat l-a avut apariția și chiar adâncirea decalajului dintre nivelul aspirațiilor personale și cel al posibilităților materiale. Accentuarea tot mai vizibilă a diferențierilor economice între indivizi și chiar

grupuri a avut ca efect proliferarea sentimentului de frustrare, care, neputând fi pe deplin controlat, a condus la săvârșirea de fapte penale.

Înăsprirea condițiilor de viață pentru marea majoritate a populației, dar îndeosebi pentru acele familii care nici până acum nu beneficiau de un standard de minimă decentă reprezintă unul din factorii esențiali care au contribuit la apariția fenomenului social cunoscut sub denumirea de „copiii străzii”, copii a căror sursă unică de existență este furtul, cerșetoria etc.

În același timp în familie, erodarea valorilor morale este factor concurent la apariția minorilor delincvenți. Mai precis, copiii devin de numeroase ori martori, uneori chiar participanți activi la frământările părinților în vederea găsirii unor soluții de îmbunătățire a condițiilor de viață. Nu rare ori, copiii sunt învățați să ignore precepte fundamentale, să încalce valori civice și morale tradiționale. În astfel de condiții, imaginea minorilor despre civism și moralitate se degradează treptat, iar valorile fundamentale sunt înlocuite cu alte norme, care de cele mai multe ori contravin legislației, dar și existenței umane.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat impactul mass-media, al informației agresive și excesive privind violența sau chiar proliferând-o prin promovarea îngrijorătoare a unor reclame, filme, publicații cu caracter obscen sau chiar pornografic. Incapacitatea minorului de a discerne în legătură cu toate aceste elemente îi afectează imaginea despre viață în general, și normele existenței civice în special, fapt ce se repercutează negativ asupra întregului său comportament cotidian.

În acest sens este semnificativă analiza unor genuri de infracțiuni, și elementele specifice fiecărei categorii, comise în mod frecvent de minori:

- *Infracțiunile de omor, tentative de omor și lovituri cauzatoare de moarte*
- 8% din numărul omorurilor și loviturilor cauzatoare de moarte au fost săvârșite în grup;
- 36% din infractorii minori au consumat alcool înaintea săvârșirii infracțiunii, ceea ce indică o anumită predispoziție spre consumul de băuturi alcoolice;
- În aproximativ 14% din omorurile săvârșite de minori, mobilul l-a constituit jaful;
- În cca. 7% dintre omoruri și lovituri cauzatoare de moarte mobilul a fost violul;
- În 12% din cazuri omorul s-a săvârșit asupra unor membri ai aceleiași familii preponderent fiind omorul asupra tatălui;
- 6% din omoruri s-au săvârșit asupra persoanelor vârstnice lipsite de apărare și locuind în case izolate;